

آسیب‌شناسی اقدامات اخیر دولت
در راستای مدیریت بازار ارز و پیشنهادهای اصلاحی

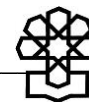
معاونت پژوهش‌های اقتصادی
دفتر: مطالعات اقتصادی

کد موضوعی: ۲۲۰
شماره مسلسل: ۱۶۰۱۰
مردادماه ۱۳۹۷

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده.....
۲	مقدمه.....
۵	نقاط قوت اقدامات دولت.....
۶	نقاط ضعف اقدامات دولت.....
۱۱	اشکالات نظام یکپارچه معاملات ارزی (نیما).....
۱۴	اصرار بر تأمین ارز گردشگری با نرخ ترجیحی.....
۱۴	پیشنهادهای تکمیلی.....
۲۲	جمع‌بندی.....

آسیب‌شناسی اقدامات اخیر دولت در راستای مدیریت بازار ارز و پیشنهادهای اصلاحی

چکیده

مرکز پژوهش‌های مجلس در گزارشی به شماره مسلسل ۱۵۸۶۶ که در ابتدای خرداد سال جاری منتشر شد، اقدامات دولت در راستای ساماندهی بازار ارز از ۲۰ فروردین‌ماه به بعد را مورد ارزیابی قرار داد و پیشنهادهای تکمیلی را ارائه کرد. این گزارش در صدد ارزیابی اقدامات دولت در ماه‌های خرداد، تیر و اوایل مردادماه است. مهمترین اقدام دولت در این مدت عدول از برخی تصمیمات نادرست قبلی اعم از تعهد به تأمین ارز برای واردات همه کالاها بدون اولویت‌بندی، اصرار به تک‌نرخ بودن ارز و عدم به رسمیت شناختن نرخ دوم برای ارز و تضعیف شبکه صرافی‌ها بوده است. با مشخص شدن ناکارایی سیاست‌های قبلی دولت کالاهای وارداتی را به ۴ گروه تقسیم کرد و ضمن ممنوعیت واردات کالاهای گروه ۴، تأمین ارز برای واردات گروه ۳ را نیز به بازار توافقی ارز و ارز حاصل از صادرات غیرنفتی صادرکنندگان خرد در بستر سامانه نیما واگذار کرد و تا حدی از ظرفیت واسطه‌گری صرافی‌ها در این زمینه استفاده کرد. با وجود این دولت کماکان اصرار دارد که بخش قابل توجهی از واردات (حدود ۸۰ درصد) را با نرخ ارز ترجیحی تأمین کند و صادرکنندگان عمده را ملزم به فروش ارز حاصل از صادرات به قیمت مصوب در سامانه نیما کند، این درحالی است که تجربه سه‌ماهه ابتدایی سال جاری نشان داده است که این سیاست نتیجه‌ای جز توزیع حدود ۵۰ هزار میلیارد تومان رانت در اقتصاد نداشته است و حاکمیت نتوانسته است با تخصیص ارز ترجیحی مانع از افزایش قیمت کالاها برای مصرف‌کننده نهایی شود. همچنین محدود کردن بازار ارز به سامانه نیما و عدم ارائه راه‌حل برای سایر تقاضاهای ارز به هجوم تقاضا به بازار غیررسمی ارز منجر شده و نرخ ارز در این بازار را در مقطعی به حدود ۱۲۰۰۰ تومان رسانده است.

در بخش دوم گزارش با استناد به آسیب‌شناسی انجام شده، پیشنهاد شده است ارز ترجیحی حذف و ارز مورد نیاز کلیه واردات در بازار توافقی ارز تأمین شود و تقاضا برای واردات گروه‌های مختلف کالایی از طریق سایر ابزارها مانند تعرفه و عوارض گمرکی و... مدیریت شود. همچنین پیشنهاد شده است مزاد درآمد دولت نسبت به قانون بودجه ۱۳۹۷ براساس مواد (۷) و (۸) قانون هدفمندکردن یارانه‌ها مصوب ۱۳۸۸ یا از طرق دیگر صرف حمایت از معیشت خانوارها و تسهیلات سرمایه در گردش واحدهای تولیدی شود.

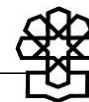
در صورتی که دولت، علی‌رغم اشراف به امکان انحراف ارز ترجیحی، اصرار بر تأمین ارز بخشی از واردات با نرخ ترجیحی داشته باشد، پیشنهاد شده است این امر در اولویت اول محدود به واردات محصولات نهایی غذایی و دارویی حداکثر به میزان ۷ میلیارد دلار در سال و در اولویت دوم محدود به

محصولات نهایی و نهاده‌های تولید غذایی و دارویی حداکثر به میزان ۱۰ میلیارد دلار در سال شود. بخش دوم پیشنهاد فوق، فروش مازاد ارز حاصل از صادرات نفت و کل ارز حاصل از صادرات غیرنفتی در بازار توافقی ارز در بستر نیماست. لازمه این پیشنهاد اهتمام جدی به بازگشت ارز حاصل از صادرات غیرنفتی به صورت کامل و در اسرع وقت، محاسبه قیمت فروش کالای صادراتی در داخل کشور با قیمت ارز توافقی و تسویه ارزی ارزش خوراک و سایر نهاده‌های ورودی به صنایع صادراتی اعم از پتروشیمی‌ها یا محاسبه ارزش براساس نرخ ارز توافقی است، در غیر این صورت به برهم خوردن تعادل در سایر بازارها منجر خواهد شد. پیشنهاد دوم مجاز شدن معاملات بین صرافی‌ها در سامانه نیما و فراهم شدن بستر بازار عمده‌فروشی ارز با حضور بانک مرکزی، بانک‌ها و صرافی‌های مجاز در این سامانه و توزیع ارز مداخله‌ای بانک مرکزی صرفاً به صورت برقراری مزایده شفاف در این بازار است.

سومین پیشنهاد ارائه شده استفاده از ابزارهای بازار سرمایه کشور برای برآورده کردن تقاضای پوشش ریسک نوسانات نرخ ارز و کاهش ارزش ریال، ایجاد بازار رقیب بازار معاملات کاغذی، ایجاد بستر مداخلات قاعده‌مند در بازار ارز برای بانک مرکزی و برای ایجاد شاخص نرخ لحظه‌ای نرخ ارز (دماسنج ارزی) است و پیشنهاد شده است در اسرع وقت سازمان بورس ابزارهای مالی مناسب در حوزه‌های معاملات نقد (گواهی سپرده ارزی)، مشتقات ارزی (سلف، آتی، اختیار معامله و...)، ابزارهای تأمین مالی ارزی (صکوک ارزی، صندوق پروژه ارزی، اوراق سلف کالاهای صادراتی مانند نفت و فرآورده‌های نفتی، محصولات پتروشیمی، مس، فولاد، آلومینیوم و...) و صندوق‌های سرمایه‌گذاری در ابزارهای مالی ارزی طراحی و عملیاتی نماید و بانک مرکزی یا کارگزاران آن (شرکت‌های تأمین سرمایه بانک‌ها و...) به صورت فعالی در این بازار ایفای نقش کنند و در نهایت پیشنهاد شده است مدیریت بازار اسکناس ارز صرفاً از کانال بازار گواهی سپرده ارزی بورس انجام شود و تحت هیچ عنوان اسکناس ارز با نرخ ترجیحی توزیع نشود و کلیه متقاضیان اسکناس ارز شخصاً یا با وابسته کارگزاری‌ها و صرافی‌ها اقدام به خرید گواهی سپرده ارزی در بورس و دریافت اسکناس ارز کنند. به عنوان مکمل، پیشنهادهایی برای کاهش تقاضای اسکناس ارز و نیز مداخله بانک مرکزی در این بازار ارائه شده است.

مقدمه

براساس گزارش بانک مرکزی در سه ماهه اول سال جاری از مجموع ثبت سفارش‌های انجام شده، در مجموع معادل ۱۹ میلیارد دلار به مرحله تخصیص ارز رسیده است که از این مقدار حدود ۱۰/۶ میلیارد دلار با نرخ ترجیحی تأمین ارز شده است که ۹/۴ میلیارد دلار از محل منابع بانک مرکزی بوده است و تنها ۱/۲ میلیارد دلار از محل ارز حاصل از صادرات غیرنفتی (پتروشیمی‌ها و معدنی‌ها) بوده است. همچنین در این مدت بالغ بر ۲۱۷ میلیون دلار ارز مسافری توزیع شده است. شایان ذکر است پیش‌بینی

می‌شده است در این مدت حدود ۴ میلیارد دلار از محل صادرات غیرنفتی تأمین ارز شود، ولی به دلیل تعیین نرخ ترجیحی، صادرکنندگان در عمل تمایلی به بازگشت ارز حاصل از صادرات خود نداشته‌اند. پس از بالاگرفتن انتقادات به دولت در ارتباط با تأمین ارز واردات همه کالاها با نرخ ترجیحی و نیز اعتراضات صادرکنندگان در ارتباط با الزام فروش ارز حاصل از صادرات با نرخ ترجیحی، در اواخر خردادماه و پس از گذشت قریب به ۷۰ روز از تصمیم ارزی ۲۰ فروردین‌ماه، خبرهایی از گروه‌بندی کالاهای وارداتی منتشر شد؛ بر این اساس کالاهای وارداتی به ۴ گروه تقسیم شد و محل تأمین ارز و قیمت هر یک از آنها به شرح ذیل تعیین شد:

جدول ۱. گروه‌های کالایی و نحوه تأمین ارز (میلیارد دلار)

گروه کالاهای وارداتی	تعداد کد تعرفه	ارزش واردات سال ۱۳۹۶	محل تأمین ارز	قیمت
گروه ۱: کالاهای اساسی و ضروری	۱۷۶۳ (۲۱ درصد)	۲۸/۴۳۴ (۵۵ درصد)	درآمدهای ناشی از فروش نفت	نرخ بانک مرکزی همراه با یارانه ۴۰۰۰ ریالی
گروه ۲: مواد اولیه و کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌های	۳۰۸۹ (۳۷ درصد)	۱۳/۷۵۵ (۲۷ درصد)	از محل عرضه ارز حاصل از صادرات فرآورده‌های نفتی، پتروشیمی، محصولات فولادی و فلزات رنگی* در سامانه نیما	نرخ بانک مرکزی
گروه ۳: کالاهای مصرفی	۲۱۴۵ (۲۶ درصد)	۵/۳۱۷ (۱۰ درصد)	از محل عرضه ارز حاصل از صادرات صادرکنندگان خرد و غیرحاکمیتی (۲۰ درصد از کل صادرات) در بازار ثانویه	نرخ توافقی
گروه ۴: کالاهای لوکس و غیر ضروری و کالاهایی که مشابه تولید داخل دارد	۱۳۳۹ (۱۶ درصد)	۴/۰۳۹ (۸ درصد)	واردات ممنوع	

* فهرست آنها در تاریخ ۱۳۹۷/۳/۱۳ توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت اعلام شده است.

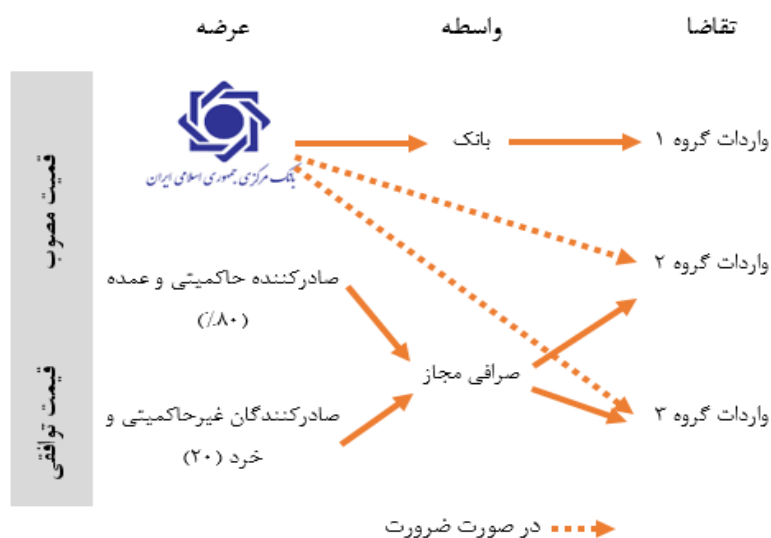
در ابتدا بنا بود بازار ثانویه ارز در بورس ایجاد شود و در تاریخ ۴ تیرماه این موضوع توسط معاون اول رئیس‌جمهور ابلاغ شد و مقرر شد دستورالعمل مربوطه توسط سازمان بورس اوراق بهادار و با همکاری بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و وزارت صنعت، معدن و تجارت تا پایان وقت اداری ۱۳۹۷/۴/۶ تهیه و ابلاغ شود. در همین راستا پیگیری‌های زیادی در سازمان بورس انجام شد و مقدمات امر فراهم شد، ولی در اواسط تیرماه با مخالفت اتاق بازرگانی و تشکل‌های وارداتی و صادراتی و به‌علت وجود برخی اشکالات فنی، دولت تصمیم گرفت بازار ثانویه را در خارج از بورس پیگیری کند. در نهایت معاون اول رئیس‌جمهور در تاریخ ۱۱ تیرماه تصمیم دولت در رابطه با بازار ثانویه را به‌دستگاه‌های مربوطه ابلاغ کرد و پیرو آن دستورالعمل «نحوه فروش ارز حاصل از صادرات و واگذاری پروانه صادراتی به واردکنندگان»

در تاریخ ۱۷ تیرماه ابلاغ شد. براساس آخرین تصمیمات تأمین ارز مورد نیاز برای واردات گروه ۳ از محل ارز حاصل از صادرات خرد و غیرحاکمیتی از تاریخ ۲۰ تیرماه از دو طریق انجام خواهد شد: خرید و فروش ارز و امتیاز واردات به صورت توافقی و خرید و فروش ارز و امتیاز واردات در سامانه نیما.

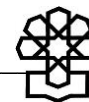
در روش اول که خرید و فروش ارز و امتیاز واردات به صورت توافقی است، صادرکننده ارز و امتیاز واردات خود را با استفاده از سامانه جامع تجارت ایران با قیمت توافقی به واردکننده واگذار می‌کند و واردکننده کالاهای گروه سوم، پس از طی مراحل ثبت سفارش، تشکیل پرونده در بانک عامل و اظهار کالا به گمرک، نسبت به واردات اقدام می‌کند. در روش دوم که خرید و فروش ارز و امتیاز واردات در سامانه نیماست؛ صادرکننده به عرضه ارز حاصل از صادرات خود در سامانه نیما با نرخ مورد نظر خود اقدام می‌کند و در طرف مقابل، صراف به خرید ارز با نرخ اعلام شده اقدام می‌کند. پس از خرید و تسویه با صادرکننده، صراف باید به فروش ارز خریداری شده به متقاضی خرید ارز (واردکننده) برای واردات ثبت سفارش شده گروه سوم اقدام کند.

نحوه تخصیص ارز برای گروه‌های مختلف کالایی در نمودار زیر نمایش داده شده است:

نمودار ۱. نحوه تخصیص ارز برای گروه‌های کالایی مختلف در حال حاضر

براساس گزارش مدیرکل سیاست‌ها و مقررات ارزی بانک مرکزی در تاریخ ۲۵ تیرماه، در یک هفته اول فعالیت سامانه نیما، ۱۸۰ میلیون یورو از جانب صادرکنندگان (برای واردات گروه‌های ۲ و ۳) عرضه شد که از این میزان ۶۵ میلیون یورو به معاملات قطعی منتهی شد و در سمت تقاضا نیز حدود سه و نیم میلیون یورو از درخواست‌های واردکنندگان گروه سوم تأمین ارز شد. شایان ذکر است با توجه به میزان صادرات و واردات کشور، اعداد مذکور در رابطه با عملکرد سامانه نیما در یک هفته در بخش عرضه

باید با ۴۶۰ میلیون یورو و در بخش تقاضا با ۲۰۰ میلیون یورو مقایسه شود که نتیجه این مقایسه حاکی از آن است که سامانه نیما در ابتدای راه است و باید هرچه زودتر نواقص آن برطرف شود تا بتوانیم به هدف تعیین شده برای آن برسیم.

نقاط قوت اقدامات دولت

۱. عدول از برخی تصمیمات قبلی

در گزارشی به شماره مسلسل ۱۵۸۶۶ که در ابتدای خردادماه سال جاری منتشر شد، نقاط ضعف تصمیمات ارزی دولت پس از ۲۰ فروردین ماه تشریح شد. در حدود دو ماه اخیر برخی از آنها مرتفع شده است که عبارتند از: ناسازگاری مصوبات مختلف، تعهد به تأمین ارز برای واردات همه کالاها بدون اولویت‌بندی، اصرار به تک نرخی بودن ارز و عدم به رسمیت شناختن نرخ دوم برای ارز و تضعیف شبکه صرافی‌ها. با راه‌اندازی بازار دوم برای ارز و اجازه به صرافی‌ها برای انجام عملیات واسطه‌گری بخشی از مشکلات قبلی بهبود یافت و همین سیگنال مثبت به کاهش التهاب ارز در بازار آزاد و حتی کاهش جزئی منجر شد.

۲. راه‌اندازی بازار ثانویه (به تعبیر دقیق‌تر بازار دوم) ارز در خارج از بورس به دلیل ناهمگن بودن ارز حاصل از صادرات در شرایط فعلی کشور

باید توجه داشت که هدف اصلی از تأسیس بازار دوم برای ارز، اطمینان از بازگشت ارز حاصل از صادرات به چرخه اقتصاد کشور (یعنی تأمین ارز مورد نیاز برای واردات کالاهای مجاز) و جلوگیری از تأمین ارز واردات قاچاق و خروج سرمایه یا به عبارت بهتر پیمان‌سپاری ارزی بوده است. نکته قابل توجه دیگر این است که به دلیل واقعیت تحریم و نحوه خاص نگهداری حساب‌های ارزی و نقل و انتقالات ارزی، نمی‌توان ارز حاصل از صادرات را کالای همگن دانست، زیرا بسته به ماهیت کالای صادراتی و نیز بانک و کشور محل نگهداری حساب و شبکه نقل و انتقالات آن بانک، دسترسی به آن ارز و آزادی در جابجایی آن متفاوت است و این موضوع ارتباط معناداری در هزینه نقل و انتقال و قیمت آن ارز خواهد داشت، به معنای دیگر در حال حاضر برای یک واحد یورو ممکن است ده‌ها قیمت وجود داشته باشد. مضاف بر اینکه حساب‌های ارزی صادرکنندگان به واحدهای پولی مختلفی از جمله دلار، یورو، درهم امارات، یوان، ین، روبل، روپیه، وون و... نگهداری می‌شود. همچنین با توجه به هزینه‌های جابجایی و جوه اولاً قیمت تابعی از حجم معامله خواهد بود و ثانیاً یک حواله مثلاً ۲۰۰ هزار یورویی باید به یک متقاضی یا نیاز مشابه فروخته شود و نه به چند متقاضی با نیازهای خردتر. موضوع با اهمیت دیگر با توجه به خطرات

۱. بازار ثانویه اصطلاح متعارف در مباحث مالی و در نقطه مقابل بازار اولیه است و معنای متفاوتی دارد و به غلط برای بازار دوم ارز استفاده شده است. بازار ثانویه (Secondary Market) محل داد و ستد اوراق منتشر شده در بازار اولیه است و تفاوت آن با بازار اولیه در این است که در بازار اولیه، اوراق مالی مستقیماً به سرمایه‌گذار فروخته می‌شود، ولی در بازار ثانویه اوراق بین سرمایه‌گذاران معامله می‌شود.

تحریمی و هزینه‌های نگهداری ناشی از مسدود شدن حساب‌ها و افتتاح حساب‌های جدید این است که دارندگان حساب در ارتباط با خریداران ملاحظاتی دارند و درحالت خوشبینانه، صرف ریسک ناشی از مسدود شدن حساب را به قیمت اضافه خواهد کرد و درحالت بدبینانه حاضر به فروش ارز به برخی واردکنندگان نخواهند بود.

مجموعه دلایل فوق حاکی از آن است امکان معاملات ارز حاصل از صادرات از طریق مکانیسم‌های بورس سهام تهران و حتی بورس کالای ایران وجود نداشت و برای راه‌اندازی معاملات بازار دوم ارز چاره‌ای جز تصمیم اتخاذ شده توسط دولت نبوده است.

نقاط ضعف اقدامات دولت

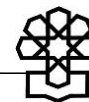
با گذشت حدود چهار ماه از تصمیمات مهم ارزی دولت در تاریخ ۲۰ فروردین سال جاری و انتقادات ناظر بر این تصمیمات و افزایش بیش از ۶۰ درصدی نرخ ارز در بازار غیررسمی و گذشتن از مرز ۱۰۰۰۰ تومان، دولت کماکان بر بخش قابل توجهی از تصمیمات قبلی اصرار دارد:

۱. اصرار بر نرخ ترجیحی برای تأمین ارز بخش قابل توجهی از واردات

اگرچه تصمیم اخیر دولت مبنی بر ممنوعیت واردات برخی از کالاهای لوکس و غیرضروری و دارای مشابه تولید داخل و واگذاری تأمین ارز کالاهای مصرفی به بازار دوم ارز، قابل تقدیر است؛ ولی اصرار بر تأمین ارز برای واردات گروه ۱ و ۲ با نرخ ترجیحی، اشتباه است و تبعات منفی زیادی به همراه خواهد داشت. نکته قابل توجه این است که براساس جداول منتشره توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت، ارزش واردات کالاهای گروه ۱ و ۲ در سال ۱۳۹۶ بالغ بر ۴۲ میلیارد دلار بوده است و در صورت استمرار این سیاست پیش‌بینی می‌شود این مقدار در سال جاری افزایش هم پیدا کند. در ادامه به تبعات منفی این سیاست اشاره خواهد شد:

۱-۱. توزیع رانت به نفع اشخاص خاص و عدم انتفاع عموم جامعه

همان‌طور که گفته شد در سه ماهه اول سال جاری، با هدف عدم افزایش قیمت کالاهای نهایی که به‌دست مصرف‌کننده می‌رسد، حدود ۱۲ میلیارد دلار ارز با نرخ ترجیحی به متقاضیان واگذار شده است. با توجه به اختلاف قیمتی به‌طور متوسط حدود ۴۰۰۰ تومانی نرخ ترجیحی ارز و نرخ بازار غیررسمی، دولت تقریباً ۴۸ هزار میلیارد تومان رانت توزیع کرده است که از یارانه نقدی یک سال کشور بیشتر است. با این حال مشخص نیست چقدر از این رقم قابل توجه واقعاً به‌دست مردم رسیده است و مانع از افزایش قیمت کالاهای نهایی شده است. زیرا از یک طرف براساس گزارش‌های نهادهای رسمی تورم درحال افزایش است و از طرف دیگر

در روزهای گذشته شاهد انتشار لیست دریافت کنندگان ارز ترجیحی برای واردات بودیم و مشخص شد که بخش قابل توجهی از اشخاصی که اقدام به دریافت ارز ترجیحی نموده بوده‌اند، یا اقدام به واردات کالا نکرده‌اند و یا کالای نهایی خود را با قیمتی معادل ارز بازار آزاد قیمتگذاری کرده‌اند. فروش کالاهای وارداتی با ارز ترجیحی به قیمت آزاد تنها یکی از اشکال بروز این رانت است. در ادامه چک لیستی ارائه شده است که تنها در صورتی که پاسخ همه سؤالات مثبت باشد، حاکمیت می‌تواند ادعا کند که توزیع ارز با نرخ ترجیحی می‌تواند مانع از افزایش قیمت کالاهای نهایی برای مصرف کننده نهایی شود:

جدول ۲. چک لیست انحراف ارز ترجیحی

۱. آیا با سازوکار موجود می‌توان از واردات کالا با ارز تخصیص داده شده مطمئن شد؟
در غیر این صورت گیرنده ارز به جای واردات کالا، ارز دریافتی را به سایر متقاضیان می‌فروشد و با کمترین زحمت به منفعت قابل توجهی دست پیدا خواهد کرد.
۲. آیا توان جلوگیری از دیگر اظهارهای کالای وارداتی را داریم؟
در غیر این صورت به جای کالاهای گروه ۱ و ۲ ممکن است کالاهای گروه ۳ یا ۴ با نرخ ارز ترجیحی و از مبادی رسمی کشور وارد شود و با توجه به عدم قیمتگذاری برای آن کالاها با قیمت آزاد به فروش برسد و از این مسیر منتفع شود.
۳. آیا توان جلوگیری از بیش اظهارهای ارزش کالای وارداتی را داریم؟
در غیر این صورت واردکننده می‌تواند بخشی از ارز ترجیحی دریافت شده را در بازار آزاد بفروشد و از این مسیر منتفع شود. ضمن اینکه این منابع صرف واردات قاچاق یا خروج سرمایه خواهد شد.
۴. آیا امکان جلوگیری از صادرات قاچاق کالای وارد شده توسط واردکننده را داریم؟
در غیر این صورت کالای وارد شده به کشورهای همسایه قاچاق خواهد شد و واردکننده از این مسیر منتفع خواهد شد. ضمن اینکه ارز حاصل از صادرات، صرف تأمین ارز واردات قاچاق یا خروج سرمایه خواهد شد.
۵. آیا امکان جلوگیری از احتکار کالای وارد شده و عدم فروش آن را داریم؟
در غیر این صورت واردکننده کالای وارد شده را تا زمان افزایش قیمت‌ها نخواهد فروخت و در آینده در زمان مناسب با قیمت بالاتر اقدام به فروش خواهد کرد.
۶. آیا امکان نظارت بر قیمت فروش کالای سرمایه‌ای و واسطه‌ای وارداتی به تولیدکنندگان را داریم؟
در غیر این صورت واردکننده دست اول از رانت نرخ ارز ترجیحی بهره‌مند خواهد شد و نهاده زنجیره‌های بعدی، با نرخ بالاتر تأمین خواهد شد و کالای نهایی با قیمت بالاتر به دست مصرف کننده خواهد رسید.
۷. آیا امکان نظارت بر قیمت فروش کالای مصرفی وارداتی به مصرف کنندگان نهایی را داریم؟
در غیر این صورت واردکننده دست اول یا اعضای شبکه توزیع از رانت نرخ ارز ترجیحی بهره‌مند خواهد شد و کالای نهایی با قیمت بالاتر به دست مصرف کننده خواهد رسید.
۸. آیا امکان تأمین ارز مورد نیاز واردات کالاهای گروه ۱ و ۲ را متناسب با میزان نیاز بازار با نرخ ترجیحی داریم؟
در غیر این صورت برای خرید این کالاها صف خواهد شد و افرادی که موفق به خرید این کالاها می‌شوند اقدام به فروش کالا به قیمت بالاتر در خارج از صف خواهند نمود. مشابه این موضوع در ارتباط با ارز مداخله‌ای بانک مرکزی قبلاً رخ داده است.
۹. آیا امکان جلوگیری از صادرات قاچاق کالای وارد شده توسط خریداران نهایی را داریم؟
در غیر این صورت کالای وارد شده به کشورهای همسایه قاچاق خواهد شد و ارز حاصل از صادرات، صرف تأمین ارز واردات قاچاق یا خروج سرمایه خواهد شد.

با وجود پشتوانه قانونی قابل توجه مانند ماده (۴۵) قانون تعزیرات حکومتی^۱ و ماده (۵۱) قانون نظام صنفی،^۲ به علت نبود زیرساخت‌های نظارت سیستمی واضح است که پاسخ بسیاری از سؤالات فوق «خیر» است. لذا در حال حاضر، حاکمیت توان کنترل و نظارت پسینی از طریق نیروی انتظامی، تعزیرات حکومتی و دستگاه قضایی بر هزاران نفر که ارز ترجیحی دریافت کرده‌اند را ندارد و نهایتاً می‌توان گفت:

حاکمیت نمی‌تواند با تخصیص ارز ترجیحی مانع از افزایش قیمت کالاها برای مصرف‌کننده نهایی شود و به بیان دیگر تخصیص ارز با نرخ ترجیحی نتیجه‌ای جز توزیع رانت به نفع بخش کوچکی از اقتصاد در پی نخواهد داشت.

برخی از اقداماتی که می‌تواند توان حاکمیت را در این راستا افزایش دهد، عبارت است از:

• حل معضل موازی‌کاری و عدم اتصال سامانه جامع تجارت ایران و سامانه جامع گمرکی و عدم تبادل اطلاعات به صورت برخط

وزارت صنعت، معدن و تجارت^۳ و گمرک جمهوری اسلامی ایران^۴ به صورت جداگانه و موازی اقدام به طراحی و راه‌اندازی سامانه‌های برخط برای اتصال سامانه‌های خاص طراحی شده برای مراحل مختلف واردات اعم از ثبت سفارش، دریافت مجوزهای لازم، تخصیص و تأمین ارز، ترخیص کالا، حمل و نقل و انبارداری و... نموده‌اند. علت اصلی این موازی‌کاری انجام شده، ابهام و تعارض قوانین^۵ در تعیین دستگاه متولی انجام این کار و تلاش دو دستگاه برای به دست آوردن این جایگاه بوده است و نکته تأسفبارتر این است که این ناهماهنگی به عدم تبادل داده مناسب داده بین دو سامانه منجر شده است و ریشه بسیاری از نابسامانی‌ها در حوزه واردات و تخصیص ارز و نیز قاچاق کالا به همین موضوع برمی‌گردد. این موضوع در بند «۸» مصوبه ۲۲ فرودین ماه

۱. بر اساس ماده (۴۵) قانون تعزیرات حکومتی (مصوب سال ۱۳۶۷)، کالاهای مشمول این قانون توسط ستاد مرکزی که در ماده (۳۹) قانون معرفی شده است، تعیین می‌گردد. علاوه بر احکامی که در ارتباط با گرانفروشی و احتکار به صورت عمومی در این قانون وجود دارد، تخلفات مد نظر مواد (۱۱) و (۱۲) قابل توجه است:

ماده (۱۰): عدم اجرای تعهدات واردکنندگان در قبال دریافت ارز و خدمات دولتی عبارت است از تخلف از ضوابط و مقررات تعیین شده دولت در مورد واردات که منجر به عدم اجرای تعهدات و یا کاهش کمی یا کیفی کالا و یا خروج ارز از کشور گردد.

ماده (۱۱): عدم اجرای تعهدات تولیدکنندگان در قبال دریافت ارز و خدمات دولتی عبارت است از عدم تولید و عرضه محصول طبق قرارداد و برنامه تعیین شده دولت از قبیل نوع، مقدار، قیمت، استاندارد، شرایط تحویل و... بدون عذر موجه.

۲. ماده (۵۱) قانون نظام صنفی مصوب سال ۱۳۸۲: کمیسیون نظارت مکلف است انواع کالاها و خدمات واحدهای صنفی را که تعیین نرخ برای آنها از نظر کمیسیون ضرورت دارد، مشخص و نرخ آنها را برای مدت معین تعیین کند و به مجمع امور صنفی ذی‌ربط اعلام دارد.

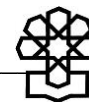
۳. ماده (۶) قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۳- به منظور تجمیع داده‌ها و یکپارچه‌سازی اطلاعات مربوط به سامانه مذکور در تبصره «۳» ماده (۵) و به منظور کاهش زمینه‌های بروز قاچاق کالا و ارز:

الف) وزارت صنعت، معدن و تجارت موظف است با همکاری ستاد و گمرک جمهوری اسلامی ایران و سایر دستگاه‌های ذی‌ربط اقدام به تهیه، اجرا و بهره‌برداری از سامانه نرم‌افزاری جامع یکپارچه‌سازی و نظارت بر فرآیند تجارت نماید.

۴. بند «ج» ماده (۲۸) قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور مصوب ۱۳۹۴: مسئول ایجاد پنجره واحد تجاری فرامرزی موضوع ماده (۷) قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار مصوب ۱۳۹۰/۱۱/۱۶ در امور گمرکی در امر تجارت خارجی، گمرک جمهوری اسلامی ایران بوده و دستگاه‌های صادرکننده مجوز در امر صادرات و واردات و عبور (ترانزیت)، موظفند نسبت به صدور مجوزهای مربوطه به صورت الکترونیکی و از طریق پنجره واحد تجاری فرامرزی مورد اشاره اقدام نمایند.

همچنین تبصره «۶» ماده (۵۷) همین قانون و مواد (۲) و (۳) قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۹۰ نیز ناظر بر مسئولیت گمرک در ارتباط با ایجاد پنجره واحد است.

۵. قوانین ناظر بر تولی این موضوع توسط دو دستگاه در پانویس‌های قبل آمده است، تعارض قانونی واضح است.

هیئت دولت نیز مورد توجه قرار گرفته بود و متأسفانه بدون تعیین دستگاه متولی، صرفاً به ضرورت تبادل اطلاعات بین سامانه تا پایان فرودین ماه اشاره شده بود، براساس اطلاعات واصله در جلسات برگزار شده توسط مرکز پژوهش‌های مجلس این مشکل تاکنون برطرف نشده است.

• اهتمام به راه‌اندازی سامانه‌های رهگیری کالا در کشور

کالاهای تولید شده در کشور یا وارد شده به کشور تا قبل از در دسترس مصرف‌کننده نهایی قرار گرفتن مراحل مختلفی اعم از تولید یا ترخیص، حمل و انبارداری و توزیع را طی می‌کنند. مادامی که حاکمیت نتواند این مراحل را برای کالاهای مختلف رصد نماید، هرگونه تخصیصی ارزش منحرف خواهد شد. در سال‌های گذشته اقداماتی در این حوزه انجام شده است که متوقف شده است که مهمترین آنها شبکه بازرسی و نظارت مردمی (شب‌نم)، فاکتور الکترونیک و صندوق مکانیزه فروش، سامانه شناسه کالا بوده است.

۱-۲. افزایش واردات

قبل از مصوبه ۲۰ فروردین سال جاری، حدود ۵۰ درصد از واردات کشور که بخش قابل توجهی از آن را کالاهای مصرفی تشکیل می‌داد، با ارز آزاد انجام می‌شد که در آن تاریخ حدود ۶۰۰۰ تومان بود؛ با این وجود دولت در آن مقطع خود را متعهد به تأمین ارز مورد نیاز برای همه کالاهای وارداتی با نرخ ۴۲۰۰۰ ریال کرد و در حال حاضر هم این تعهد را برای کالاهای گروه ۱ و ۲ که حداقل ۸۰ درصد از کل واردات را تشکیل می‌دهد، بر عهده گرفته است. علاوه بر این قبل از تصمیم دولت نرخ ارز مبادله‌ای حداکثر ۳۰ درصد از نرخ بازار آزاد کمتر بود، ولی در حال حاضر شکاف حدود ۶۰ درصدی وجود دارد. لذا انگیزه واردکنندگان برای واردات به‌ویژه واردات کالاهای مشمول دریافت ارز ترجیحی افزایش یافته است. این موضوع در حجم ثبت سفارش‌های انجام شده قابل مشاهده است. در سه ماهه ابتدای سال جاری بالغ بر ۳۳ میلیارد دلار ثبت سفارش برای واردات انجام شده است که دو برابر دوره مشابه سال قبل است. این اقدام قطعاً با سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و شعار سال ۱۳۹۷ که حمایت از کالاهای ایرانی است همخوانی ندارد.

۱-۳. تضعیف پیمان‌سپاری ارزی و توسعه تأمین ارز قاچاق و خروج سرمایه

براساس مصوبه ستاد اقتصادی دولت در ۳ اردیبهشت‌ماه و ابلاغیه‌های معاون اول رئیس‌جمهور، صادرکنندگان حاکمیتی (شرکت‌های دولتی و شرکت‌های وابسته به نهادهای عمومی غیردولتی و شرکت‌های تحت مدیریت دولت) و صادرکنندگان فرآورده‌های نفتی، پتروشیمی، محصولات فولادی و فلزات رنگی، مکلف شدند ظرف ۶ ماه از تاریخ صدور پروانه صادراتی گمرکی، ۹۵ درصد ارز حاصل از

صادرات خود را به صورت واردات در مقابل صادرات، پرداخت بدهی ارزی خود، فروش ارز به بانک‌ها و صرافی‌های مجاز از طریق سامانه نیما به قیمت مصوب یا سپرده‌گذاری ارزی نزد بانک‌ها استفاده کنند. شایان ذکر است علی‌رغم صادرات بالغ بر ۵ میلیارد دلاری محصولات پتروشیمی و میعانات گازی در سه ماهه اول سال جاری براساس اعلام گمرک، صرفاً حدود ۱/۲ میلیارد دلار معادل ۲۴ درصد توسط صادرکنندگان عمده در سامانه نیما عرضه شده است. شایان ذکر است لازم است صادرات محصولات فولادی و فلزات رنگی هم در این محاسبه لحاظ شود، ولی اطلاعات دقیقی در این رابطه در دست نیست. راهکار مسئولین دولتی برای حل این مشکل کاهش فرصت ۶ ماهه به «دو ماه» بود که در تاریخ ۹ تیرماه توسط معاون اول رئیس‌جمهور به کلیه صادرکنندگان ابلاغ شد. اگرچه این تغییر تا حدی موضوع بازگشت ارز حاصل از صادرات را بهبود خواهد داد، ولی احتمالاً اثر معناداری نخواهد داشت.

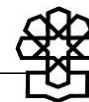
علت اصلی این مشکل در شکاف حدود ۶۰ درصدی قیمت مصوب بانک مرکزی و نرخ ارز

بازار غیررسمی نهفته است؛ شایان توجه است که این شکاف که در حال حاضر حدود ۶۰۰۰ تومان است و مجموع صادرات کالاهای فوق حدود ۱۵ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۷ برآورد خواهد شد، لذا شکاف مورد بحث ارزشی حدود ۹۰ هزار میلیارد تومان دارد. به همین دلیل است که صادرکنندگان عملاً تمایلی برای فروش ارز حاصل از صادرات خود در سامانه نیما ندارند، ممکن است صادرکنندگان از مسیرهای ذیل برای دور زدن مقررات وضع شده استفاده کنند:

- کم‌اظهاری در ارزش کالای صادراتی و فروش درآمد ارزی مازاد بر اظهار در بازار غیررسمی و تأمین ارز مورد نیاز واردات قاچاق و خروج سرمایه؛ براساس اعلام گمرک در سه ماهه نخست سال جاری نسبت به مدت مشابه در سال قبل، وزن محصولات پتروشیمی و میعانات گازی صادراتی به ترتیب بیش از ۵ و ۲۶ درصد کاهش یافته است، ممکن است این کاهش قرینه‌ای برای این ادعا باشد.
- دیگر اظهاری در واردات کالا با هدف استفاده از استثنا واردات کالاهای مورد نیاز شرکت در برابر صادرات.
- فروش ارز در سامانه به شرکت‌های زیرمجموعه، وابسته یا همکار برای واردات کالاهای گروه ۲ و تلاش برای فروش به قیمت بالاتر از قیمت مصوب با هدف افزایش منافع.
- فروش ارز در سامانه به قیمت مصوب و دریافت مابه‌التفاوت به صورت ریالی یا ارزی در خارج از سامانه به صورت مختلف اعم از واریز به حساب شرکت یا شخص!

• ...

اگرچه ممکن است با تدابیری بتوان مانع این رویدادها شد، ولی مادامی که شکاف نرخ مصوب و نرخ بازار غیررسمی تا این حد بزرگ و قابل توجه است، هر روز راه‌های جدید برای طراحی خواهد شد. از طرف دیگر به دلیل چنین الزامی برای صادرکنندگان، دولت ناچار به توزیع رانت در حوزه‌های دیگر شده است، برای مثال هیئت دولت، با توجه به تصمیم ستاد اقتصادی دولت مبنی بر ضرورت تعدیل قیمت

خوراک واحدهای پتروشیمی در تاریخ ۲۴ خردادماه مصوب کرده است که خوراکیهای تحویلی به واحدهای پتروشیمی داخلی با نرخ تسعیر ارز مورد عمل برای واردات کالاهای اساسی (۳۸۰۰ تومان) محاسبه شود. پس از آن هیئت دولت در اقدام دیگری در ۱۳ تیرماه مصوب کرده است قیمت فروش کود اوره تحویلی به وزارت جهاد کشاورزی توسط شرکت‌های پتروشیمی تولیدکننده اوره، مادامی که شرکت‌های مذکور خوراک گاز مصرفی خود را براساس نرخ اعلامی وزارت نفت دریافت می‌کنند، توسط کارگروه تنظیم بازار تعیین خواهد شد و پرداخت مابه‌التفاوت به شرکت‌های پتروشیمی منوط به انجام حسابرسی یارانه‌ای توسط سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان است. این زنجیره ممکن است در آینده بازهم ادامه پیدا کند.

اشکالات نظام یکپارچه معاملات ارزی (نیما)

در بخش قبل گفته شد که به دلیل ناهمگن بودن ارز حاصل از صادرات در شرایط فعلی امکان معامله این دارایی از طریق مکانیسم‌های بازار سرمایه وجود نداشت و دولت چاره‌ای بجز معامله ارز حاصل از صادرات و تخصیص آن برای واردات در بستری مانند سامانه نیما نداشت. سامانه نیما توانسته است اطلاعاتی در اختیار بانک مرکزی قرار دهد که در گذشته دسترسی به آن ممکن نبوده است که مهمترین آنها عبارتند از: میزان مبادله در هر بازه زمانی، اطلاعات هویتی خریداران و فروشندگان ارز و میزان زمان معامله آنها، میزان خرید و فروش ارز توسط هر یک از صرافی‌ها و مانده ارز فروخته نشده در دست آنها، امکان اعمال محدودیت بر خرید صرافی‌ها یا سایر خریداران، قیمت معاملات و... با وجود این سامانه نیما ایرادهایی دارد که باید در اسرع وقت مرتفع شود، برخی از این ایرادها به سیاست‌های ارزی بانک مرکزی برمی‌گردد و برخی دیگر فنی است. مهمترین این ایرادها عبارتند از:

• عدم امکان معامله بین صرافی‌ها

همان‌طور که در نمودار ۱ نشان داده شد، در حال حاضر صرافی‌ها صرفاً می‌توانند ارز خریداری شده در سامانه را جهت تأمین ارز واردات استفاده کنند و امکان معامله بین صرافی‌ها وجود ندارد. این درحالیست که اکوسیستم صرافی قبل از ۲۰ فروردین‌ماه به صورت تعدادی صرافی عمده‌فروش و تعدادی صرافی خرده فروش شکل گرفته بوده است و هر یک متناسب با توان و سرمایه خود به فعالیت مشغول بوده‌اند. در حال حاضر صرافی‌های کوچک امکان خرید محموله‌های ارزی چند میلیون دلاری عرضه شده توسط صادرکنندگان عمده را ندارند و از طرف دیگر صرافی‌های بزرگ هم توان عملیاتی برای برآورده کردن تقاضاهای واردکنندگان خرد را ندارند و لذا امکان شکل‌گیری بازار وجود نخواهد داشت.

از طرف دیگر در بسیاری از کشورهای بازار بین بانکی ارز^۱ وجود دارد که تعیین کننده نرخ ارز است؛ با توجه به کاهش توانایی عملیات ارزی بانک‌ها به دلایل مختلف اعم از تحریم‌های مالی، این نقش به صرافی‌ها منتقل شده است و لذا بهترین رویکرد برای شکل‌دهی به بازار ارز، برقراری امکان معامله بین صرافی‌ها در سامانه نیما و تحت نظارت بانک مرکزی است. با توجه به اینکه بانک مرکزی امکان نظارت بر عملکرد صرافی‌ها در سامانه نیما را دارد، ضروری است امکان معاملات بین صرافی‌ها در این سامانه فراهم شود.

• افشای بیش از حد اطلاعات طرف‌های تجاری واردکنندگان

در سامانه نیما، در بخش درخواست‌های تقاضای ارز برای واردات، اطلاعات زیادی در ارتباط با حساب مقصد داده می‌شود که در مرحله اول ضرورتی به بیان این اطلاعات وجود ندارد و ممکن است به شناسایی طرف‌های تجاری خارجی و تحریم آنها منجر شود. در شکل زیر نمایی از سامانه نیما ارائه شده است:

شکل ۱. نمایی از سامانه نیما

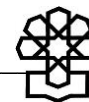
The screenshot displays a form titled 'مشخصات حساب مقصد' (Destination Account Details). The form contains the following fields:

- Country (کشور مقصد): آلمان (Germany)
- Account Number (حساب مقصد): 464 351 383
- SWIFT Code (کد سوئیفت): HYVEDEMM497
- IBAN: DE84870200860383351464
- Bank Name (بانک مقصد): Hypo Vereinsbank Chemnitz
- Bank Address (آدرس بانک): [Blank]
- Other Tax Information (سایر کدهای پرداختی): [Blank]
- Account Holder Details (مشخصات صاحب حساب):
 - Name (نام): Hypneue GmbH Chemnitz
 - Phone (تلفن): 371/38265-0(0)49+
 - Address (آدرس): HyPneue GmbH Hydraulik und Pneumatik - Zwickauer Str. 137a - D - 09116 Chemnitz

البته خوشبختانه این اشکال در ارتباط با حساب‌های صرافی‌ها وجود ندارد و تلاش شده است تا حد ممکن محرمانگی اطلاعات حساب‌ها حفظ شود.

• عدم ضرورت انتخاب خریدار گروه ۲ توسط صادرکنندگان عمده و حاکمیتی

در ارتباط با تأمین ارز کالاهای گروه ۲ از محل صادرات حاکمیتی و عمده با توجه به اینکه قیمت توسط بانک مرکزی تعیین می‌شود (قیمت مصوب)، ضرورتی برای ایجاد رقابت وجود ندارد، ضمن اینکه امکان

انتخاب خریدار توسط فروشنده امکان تبانی و انحراف از مسیر را فراهم خواهد کرد. در صورتی که الزام به فروش ارز حاصل از صادرات غیرنفتی به قیمت مصوب ادامه داشته باشد، ضروری است تخصیص این ارز به صورت غیربازاری و برای مثال براساس اولویت زمانی یا براساس تخصیص بانک مرکزی انجام شود.

• برآورده نکردن همه نیازهای کشور در رابطه با بازار ارز

- علی‌رغم همه محاسن سامانه نیما، بازار دوم ایجاد شده در این بستر نمی‌تواند:
- به تضعیف بازار غیررسمی ارز و کنترل معاملات سفته بازانه منجر شود.
- تقاضای دلار با هدف پوشش ریسک و بی‌ارزش شدن دارایی‌های ریالی را کاهش بدهد.
- زمینه را برای مداخله هدفمند بانک مرکزی فراهم کند.
- از همه مهمتر این بازار به علت منفعل بودنش نسبت به معاملات نمی‌تواند شاخص نرخ ارز در اقتصاد باشد و کماکان بازار غیررسمی به‌عنوان دماسنج ارزی اقتصاد عمل خواهد کرد.

درواقع این نواقص ارتباطی با سامانه نیما ندارد، چون کارکرد اصلی سامانه نیما برقراری ارتباط بین ارز حاصل از صادرات و تقاضای ارز وارداتی است. این «نمی‌تواند»ها این هشدار را می‌دهد که سیاستگذار ارزی نمی‌تواند به سامانه نیما به‌عنوان بازار ارز اکتفا کند و ضروری است برای رسیدن به این اهداف بازار متشکل و عمیق ارزی در بازار سرمایه را پیگیری کند.

این موضوع از آن جهت حائز اهمیت است که یکی از دلایل التهاب بازار ارز و نیز بازار سکه، فقدان چنین بازارهایی است. در این شرایط است که تعداد معدودی معامله‌گر در بازار افشار یا سبزه میدان تهران و یا گروه‌ها و کانال‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌توانند با معاملات کاغذی^۱ مسیر بازار و قیمت ارز و سکه را تعیین کنند. نکته قابل توجه این است که اگرچه حجم این معاملات بسیار کوچک است و حتی حجم کالاهای تحویلی (اسکناس ارزی یا سکه) نیز کسر بسیار کوچکی از این معاملات است، ولی نرخ متولد شده در این بازارها در اقتصاد مرجعیت خواهد داشت و همه فعالین اقتصادی، کنش‌های خود را با این نرخ تطبیق خواهند داد. تجربه ثابت کرده است که به دلیل ظرفیت شبکه‌های اجتماعی و نیز توان محدود نیروی انتظامی امکان برخورد فیزیکی با این بازار به صورت بلندمدت وجود ندارد و تنها راهبرد برای مقابله با بازار معاملات کاغذی، ایجاد گزینه رقیب و هدایت تدریجی معامله‌گران به این بازار است که علاوه بر شفافیت معاملات، امکان کنترل و مداخله با ضوابط مشخص را برای سیاستگذار فراهم خواهد کرد.

مشکل اصلی در ارتباط با استفاده از ظرفیت بازار سرمایه در رابطه با ایجاد بازار ارز آن است که

۱. در بازار طلا (اعم از آبشده و سکه) و بازار ارز، معامله‌گرانی هستند که به خرید و فروش طلا یا ارز به صورت روزانه، هفتگی، ماهیانه اقدام می‌کنند؛ بدون اینکه فروشنده کالایی را به خریدار تحویل دهد و خریدار مبلغی را به‌عنوان ارزش معامله به فروشنده بپردازد، بلکه صرفاً مابه‌التفاوت قیمت بین طرفین ردوبدل می‌شود، انواع معاملات در این بازار عبارتست از امروزی، فردایی، شنبه‌ای، شنا و معکوس.

مدیران و بدنه کارشناسی بانک مرکزی اعتقاد و دانش فنی لازم برای استفاده از ابزارهای طراحی شده در بازار سرمایه کشور را ندارند .

اصرار بر تأمین ارز گردشگری با نرخ ترجیحی

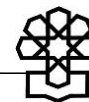
همان‌طور که در گزارشی به شماره مسلسل ۱۵۸۶۶ اشاره شد، در سال ۱۳۹۶ بالغ بر ۱۲ میلیون سفر خارجی توسط ایرانیان انجام شده است که یکی از علل آن یارانه ناشی از توزیع ارز مسافری است. در حال حاضر به هر مسافر برای کشورهای غیرهمسایه ۱۰۰۰ یورو اختصاص داده می‌شود که به‌طور متوسط حدوداً ۵۰۰۰ تومان ارزان‌تر از بازار غیررسمی خواهد بود، به زبان دیگر به دولت در شرایط خطیر ارزی فعلی به هر مسافر حدود پنج میلیون تومان یارانه پرداخت می‌کند، به همین دلیل افراد زیادی ترغیب به سفر خارجی خواهند شد و حتی برخی آژانس‌های مسافرتی اقدام به برگزاری تور رایگان سفر خارجی در قبال دریافت بخشی از ارز مسافرتی، کرده‌اند. ضروری است در اسرع وقت، تخصیص ارز مسافری با نرخ ترجیحی برای همه اهداف زیارتی اعم از سیاحتی، زیارتی و... ممنوع شده و مسافران با قیمت بازار اقدام به تهیه ارز مورد نیاز خود کنند.

پیشنهاد های تکمیلی

علاوه بر پیشنهاد های مطرح شده در گزارشی به شماره مسلسل ۱۱۵۸۶۶ برای ساماندهی بازار ارز پیشنهاد های زیر قابل طرح است:

۱. حذف ارز ترجیحی و تأمین ارز کلیه واردات در بازار دوم ارز و فروش ارز حاصل از صادرات نفتی و غیرنفتی در بازار توافقی سامانه نیما

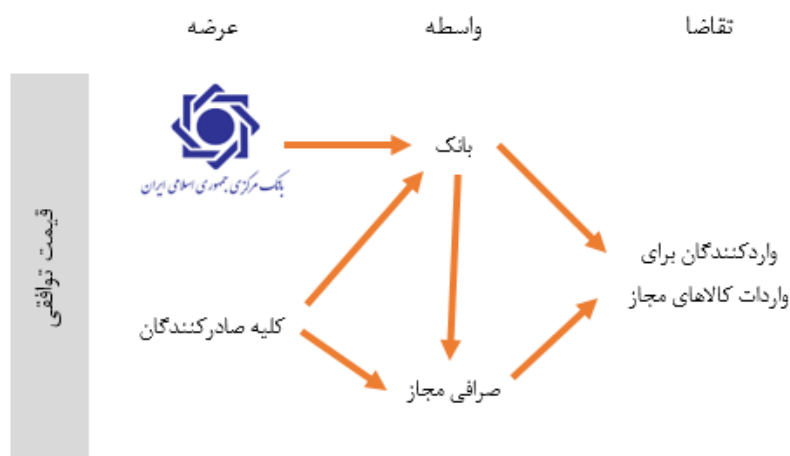
۱. اهتمام جدی به اجرای پیمان‌سپاری ارزی و بازگشت ارز حاصل از صادرات به چرخه اقتصادی کشور
- تلاش‌های سیاسی و دیپلماتیک جهت تسهیل نقل و انتقالات ارزی
- تغییر در اکوسیستم انتقال ارزی و متناسب‌سازی نظام تجاری کشور با محدودیت‌های نظام ارزی
- انعقاد پیمان‌های پولی با طرف‌های تجاری
- طراحی پیام‌رسان مالی غیرمتمرکز به‌عنوان جایگزین پیام‌رسان‌های مالی متمرکز مانند سوئیفت
- طراحی سازوکارهایی برای جلوگیری از کم‌اظهاری در درآمد صادراتی، بیش‌اظهاری و دیگر اظهاری در واردات
- ساماندهی قاچاق و واردات به مناطق آزاد
- ساماندهی سفرهای سیاحتی خارجی و برنامه‌ریزی برای جذب توریست و تلاش برای مدیریت متمرکز ارز گردشگری
- ثبت شماره سریال اسکناس‌ها و اطلاعات هویتی خریداران و فروشندگان و احراز هویت
- وضع عوارض بر فروش اسکناس به‌صورت تصاعدی برای هر کد ملی/ شناسه ملی در طول هر ماه یا هر سال
- وضع جایزه (از محل درآمد عوارض) برای فروشندگان اسکناس به‌صورت تصاعدی برای هر کد ملی/ شناسه ملی در طول هر ماه یا هر سال
- اعطای مجوز حمل اسکناس دلار فراتر از ۱۰ هزار یورو به صادرکنندگان مرزی و صادرکنندگان به عراق و افغانستان یا واردکنندگان این کشورها و ایجاد سازوکار انگیزشی برای انتقال ارز به‌صورت اسکناس به کشور و رفع محدودیت‌های ناظر بر ورود ارز و طلا همراه مسافر از کشورهای همسایه
- وضع سیاست‌های تشویقی برای ورود سرمایه ایرانیان خارج از کشور و سایر اتباع خارجی (ارز مهاجرین) مانند اعطای امتیازات مختلف از جمله مجوز اقامت (کوتاه‌مدت، میان‌مدت یا حتی بلندمدت)
- توسعه استخراج (ماینینگ) رمزارزها

همان‌طور که گفته شد حاکمیت نمی‌تواند با تخصیص ارز ترجیحی مانع از افزایش قیمت کالاها برای مصرف‌کننده نهایی شود و به بیان دیگر تخصیص ارز با نرخ ترجیحی نتیجه‌ای جز توزیع رانت به نفع بخش کوچکی از اقتصاد در پی نخواهد داشت. لذا لازم است دولت از تجربیات انبوه گذشته درس گیرد و رویکرد خود را در تخصیص ارز ترجیحی تغییر دهد و اهتمام خود را صرف اجرای پیمان‌سپاری ارزی و بازگشت ارز حاصل از صادرات به چرخه اقتصادی کشور و نیز تأمین کالاهای ضروری مورد نیاز مردم نماید و صرفاً با وضع قواعد عرضه و تقاضای ارز را مدیریت کند.

لذا پیشنهاد می‌شود ارز ترجیحی به‌طور کلی حذف شود و کل ارز حاصل از صادرات نفتی و غیرنفتی در بستر نیما با نرخ توافقی به واردات کالاهای مجاز تخصیص یابد و دولت تقاضای برای واردات گروه‌های مختلف کالایی را از طریق سایر ابزارها مانند تعرفه و عوارض گمرکی و... مدیریت کند. همچنین لازم است بودجه سال ۱۳۹۷ توسط مجلس اصلاح شود و مزاد درآمد دولت نسبت به قانون بودجه ۱۳۹۷ براساس مواد (۷) و (۸) قانون هدفمندکردن یارانه‌ها مصوب ۱۳۸۸ یا از طرق دیگر صرف حمایت از معیشت خانوارها و تسهیلات سرمایه در گردش واحدهای تولیدی نماید. در این صورت نمودار ۱ به‌صورت زیر تغییر خواهد کرد:

نمودار ۲. نحوه تخصیص ارز برای گروه‌های کالایی مختلف در مدل پیشنهادی

در صورتی که دولت، علی‌رغم اشراف به امکان انحراف ارز ترجیحی اصرار بر تأمین ارز بخشی از واردات با نرخ ترجیحی داشته باشد، پیشنهاد می‌شود این امر با دو شرط زیر دنبال شود:

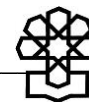
۱. میزان ارز ترجیحی تخصیص داده شده از درآمد ارزی کشور در بدبینانه‌ترین سناریو در ارتباط با تحریم نفتی (کاهش صادرات نفت به ۱ میلیون بشکه در روز) که معادل ۱۲ میلیارد دلار در سال است، کمتر باشد.
۲. ارز ترجیحی صرفاً برای واردات کالاهایی تخصیص یابد که امکان نظارت بر واردات و توزیع و ممانعت از

صادرات قاچاق آن وجود خواهد داشت و دولت به نحوی اطمینان حاصل کرده است که این امر به کاهش قیمت نهایی برای مصرف‌کننده منجر خواهد شد. به نظر می‌رسد تعداد انگشت‌شماری از کالاها چنین ویژگی خواهند داشت. این کالاها توسط نهادهای دولتی و یا به صورت حق‌العمل‌کاری توسط بخش خصوصی وارد خواهند شد و تحت نظارت دولت توزیع می‌شود. برای توزیع این کالاها ضروری است از تجربه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در توزیع سبد کالا در سال‌های اخیر از طریق کارت اعتباری استفاده کرد.

در ادامه دو موضوع مرتبط با این پیشنهاد تشریح خواهد شد:

• بررسی میزان ارزش مورد نیاز غذای اساسی و دارو

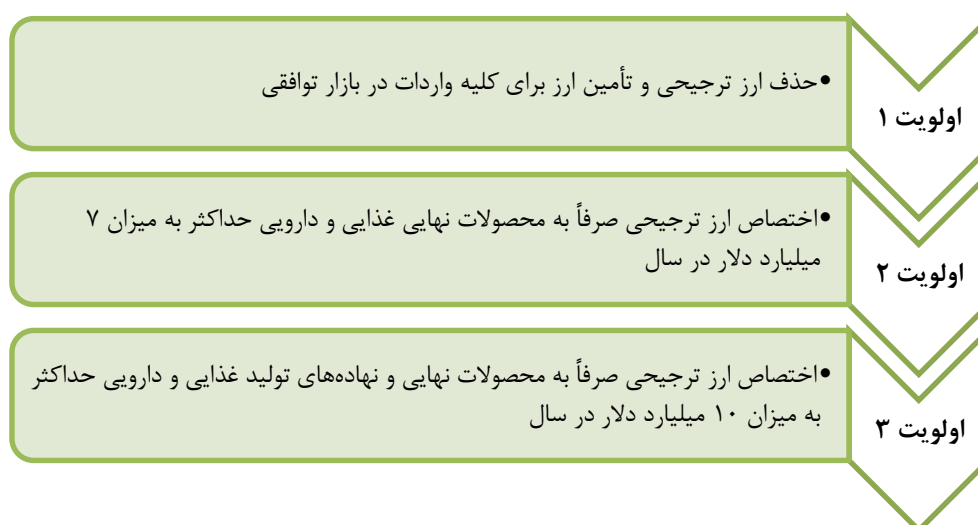
در جدول زیر از بین ۱۷۶۳ ردیف تعرفه که توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت به‌عنوان کالاهای گروه ۱ تعیین شده است، مواردی که در ۱۴ فصل کتاب مقررات صادرات و واردات مربوط به کالاهای نهایی مرتبط با غذا و نهادهای تولید غذا و نیز دارو بوده است، احصا شده است. شایان ذکر است اطلاعات این جدول با دید حداکثری گردآوری شده است و بخشی از مواردی که در این جدول آمده است هم مصداق غذای اساسی نیست و ضرورتی برای حمایت از آن وجود ندارد، برای مثال چای و روغن‌های مورد مصرف در صنایع آرایشی و بهداشتی و... با وجود این مجموع ۲۶۰ ردیف تعرفه در ۳ بخش ارزشی بالغ بر ۹/۷ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۶ داشته است و لذا تحت هیچ شرایطی میزان ارزش ترجیحی که قرار است برای واردات اقلام زیر تخصیص یابد، نباید از ۹/۷ میلیارد دلار در طول یک سال (برای ۷ ماه باقی‌مانده سال ۱۳۹۷ معادل ۵/۷ میلیارد دلار) تجاوز کند. ضمن اینکه به‌دلایل بسیاری که برخی از آنها در بخش‌های قبل گفته شد، امکان کنترل قیمت کالای نهایی با کاهش قیمت نهاده تولید وجود ندارد و بخش دوم و قسمتی از بخش سوم که نقش نهاده تولید دارد، بهتر است حذف شود. در این صورت مجموع ارزش مورد نیاز برای کالاهای اساسی به کمتر از ۷ میلیارد دلار در سال کاهش پیدا خواهد کرد.

جدول ۳. برآورد ارز مورد نیاز برای کالاهای اساسی

عنوان	فصول کتاب مقررات صادرات و واردات	عنوان فصل	تعداد ردیف تعرفه	ارزش واردات در سال ۱۳۹۶ (میلیون دلار)
غذای اساسی	۲	گوشت (گاو، گوساله، گوسفند، مرغ)	۱۸	۶۵۴/۴
	۷	حبوبات (عدس، لپه، لوبیا)	۹	۳۶۴/۵
	۹	چای	۳	۲۹۹/۷
	۱۰	گندم، جو، ذرت، برنج و...	۱۲	۳۳۷۵/۴
۶۶ ردیف تعرفه به ارزش ۵/۸ میلیارد دلار	۱۵	روغن‌های سویا، زیتون، نخل (پالم)، آفتابگردان و روغن‌های مورد مصرف در صنایع آرایشی و بهداشتی	۱۸	۱۱۲۴/۲
	۱۷	شکر	۶	۱۸/۲
	۱	حیوانات زنده مولد (گاو، گوسفند، جوجه و بوقلمون)	۲۸	۵۶/۲
نهاده‌های غذایی اساسی ۱۰۷ ردیف تعرفه به ارزش ۲/۳ میلیارد دلار	۳	تخم ماهی و ماهی تن	۱۴	۶۴/۰
	۴	شیرخشک، کره و آب پنیر، تخم مرغ مولد	۲۰	۲۳۲/۸
	۵	محصولات حیوانی (اسپریم گاو و نطفه زنده)	۵	۷/۵
	۱۲	دانه و میوه‌های روغن‌دار (سویا، کتان، کلزا، آفتابگردان و...) و دانه برای کشت (بذر شبدر و یونجه و...)	۱۵	۱۱۶۷/۲
	۲۳	کنجاله سویا	۱	۵۰۳/۳
	۳۱	کودها	۲۴	۲۴۹/۷
دارو ۱/۶ میلیارد دلار	۳۰	محصولات دارویی (دارو، تجهیزات پزشکی، واکسن انسانی و حیوانی)	۸۷	۱۵۵۲/۱
مجموع کالاهای اساسی: ۲۶۰ ردیف تعرفه به ارزش ۹/۷ میلیارد دلار				

لذا در نهایت ۳ سناریو به ترتیب اولویت در ارتباط با ارز ترجیحی پیشنهاد می‌شود:

• الزامات اجرایی آزادسازی نرخ ارز و اجازه به صادرکنندگان برای فروش ارز حاصل از صادرات

در بازار توافقی

در بخش قبل پیشنهاد شد، الزام صادرکنندگان حاکمیتی و عمده به فروش ارز حاصل از صادرات به قیمت مصوب بانک مرکزی لغو و به آنها اجازه داده شود ارز خود را در بازار توافقی به فروش رسانند. این تصمیم الزاماتی دارد که باید مورد توجه قرار گیرد:

○ اهتمام جدی به بازگشت ارز حاصل از صادرات غیرنفتی به صورت کامل و در اسرع وقت

بخش قابل توجهی از عرضه ارز در بازار توافقی در اختیار صادرکنندگان عمده مانند پتروشیمی‌ها، فولادی‌ها و... است و از آنجا قیمت بازار توافقی براساس عرضه و تقاضا شکل می‌گیرد، محدودیت در عرضه به افزایش قیمت منجر خواهد شد. لذا این شرکت‌ها انگیزه عدم عرضه برای افزایش قیمت را خواهند داشت و این موضوع باید مدیریت شود. لذا لازم است با توجه به ماهیت فرآیند صادرات هر یک از گروه‌های کالایی، فرصت عرضه ارز در بازار توافقی تعیین شود. برای مثال ارز حاصل از صادرات محصولاتی که به صورت نقد به فروش می‌رسد، باید ظرف مدت چند روز در بازار توافقی عرضه شود. در غیراین صورت به صورت روزشمار «عوارض فروش با تأخیر» از صادرکننده دریافت شود یا فروش خوراک (اعم از خوراک گاز و خوراک مایع و نیز برق و گاز سایر صنایع) به آن واحد متوقف شود.

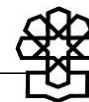
○ محاسبه قیمت فروش کالای صادراتی در داخل کشور (بورس یا سایر بازارها) با قیمت ارز توافقی

صادرات برخی کالاها مانند محصولات پتروشیمی و فولادی و... که بخش قابل توجهی از صادرات غیرنفتی کشور را تشکیل می‌دهد، منوط به رعایت کف عرضه در داخل کشور از طریق بورس شده است و در ماه‌های اخیر قیمت عرضه در بورس با دلار مصوب (موسوم به ۴۲۰۰ تومانی) محاسبه می‌شده است و همچنین سقف رقابت برای افزایش قیمت در شرایط مازاد تقاضا نیز محدود می‌شده است. مجموع این سازوکار به رانتهی شدن خرید از بورس کالا منجر شده و خریداران در بورس با قیمت پایین، محصول خریداری شده را به قیمت بازار آزاد به فروش می‌رسانند و در مواردی اقدام به صادرات آن می‌نمودند و ارز حاصل از صادرات را در بازار غیررسمی به فروش می‌رسانند. در یک نمونه کالایی که در بورس به قیمت ۶۵۰۰ تومان به فروش می‌رسید در بازار آزاد حدود ۱۶۰۰۰ تومان معامله می‌شد.

لذا لازم است متناسب با افزایش نرخ ارز برای فروش ارز حاصل از صادرات، قیمت فروش داخل محصولات نیز با نرخ ارز بازار توافقی تعیین شود. همچنین لازم است سقف رقابت در صورت مازاد تقاضا افزایش یابد تا رانت موجود در خرید محصولات از بورس و فروش در خارج (دلالی) از بین رود و صرفاً تولیدکنندگان اقدام به خرید محصولات نمایند.

○ تسویه ارزی ارزش خوراک و سایر نهاده‌های ورودی به صنایع صادراتی اعم از پتروشیمی‌ها

یا محاسبه ارزش براساس نرخ ارز توافقی

همان‌طور که گفته شد براساس مصوبه ستاد اقتصادی دولت در ۲۴ خردادماه، خوراک‌های تحویلی به واحدهای پتروشیمی داخلی با نرخ تسعیر ارز مورد عمل برای واردات کالاهای اساسی (۳۸۰۰ تومان) محاسبه می‌شود؛ این تصمیم متناسب با الزام به فروش ارز حاصل از صادرات به قیمت مصوب (۴۲۰۰ تومان) بوده است و در شرایط جدید ارزی این مصوبه باید لغو شود و خوراک تحویلی به واحدهای پتروشیمی داخلی به صورت ارزی دریافت شود و یا در اولویت بعدی با نرخ ارز بازار توافقی تسعیر شده و به صورت ریالی دریافت گردد.

شایان ذکر است پتروشیمی‌ها حدود ۱۲ میلیارد دلار صادرات و ۱۰ میلیارد دلار فروش داخلی دارند، در صورتی که قیمت فروش آنها در بازار توافقی ۵۰۰۰ تومان افزایش یابد، درآمد آنها بالغ بر ۱۱۰ هزار میلیارد تومان افزایش خواهد یافت و در بدبینانه‌ترین حالت تسویه ارزی خوراک تحویلی یا تسویه ریالی با نرخ تسعیر بازار توافقی هزینه آنها حدود ۵۰ هزار میلیارد تومان افزایش خواهد یافت و لذا سود آنها حدود ۶۰ هزار میلیارد تومان افزایش خواهد یافت و در نتیجه تسویه ارزی خوراک تحویلی یا تسعیر ارزش خوراک با ارز توافقی منجر به تضعیف پتروشیمی‌ها نخواهد شد. همچنین درآمد دولت از دو محل افزایش قیمت خوراک و مالیات بر درآمد شرکت‌های پتروشیمی قابل توجهی خواهد داشت.^۱

نکته حائز اهمیت ترجیح تسویه ارزی بر تسویه ریالی با نرخ تسعیر بازار توافقی است. اولاً پتروشیمی بخش اعظم درآمدهای واحدهای پتروشیمی از محل صادرات و به صورت «ارزی» است و مشکلی برای تسویه ارزی نخواهند داشت.^۲ ثانیاً این اقدام به اطمینان از بازگشت ارز حاصل از صادرات غیرنفتی به چرخه اقتصادی کشور منجر خواهد شد.

اگرچه مفاد این بخش در ارتباط با واحدهای پتروشیمی مطرح شد، ولی در ارتباط با کلیه تولیدکنندگان محصولات صادراتی صادق است و ضروری است در ارتباط با آنها اعمال شود.

۲. مجاز شدن معاملات بین صرافی‌ها در سامانه نیما و فراهم شدن بستر بازار عمده‌فروشی ارز با حضور بانک مرکزی، بانک‌ها و صرافی‌های مجاز در این سامانه

همان‌طور که گفته شد، تاکنون فقدان بازار عمده‌فروشی شفاف ارز با حضور بانک مرکزی، بانک‌ها و صرافی‌ها معضلات قابل توجهی را به وجود آورده است. فقدان این بازار به تزریق حدود ۱۸/۷ میلیارد دلار ارز مداخله‌ای با هدف مدیریت بازار توسط بانک مرکزی از طرق غیرشفاف در سال ۱۳۹۶ منجر شده است. در حال حاضر هم فقدان این بازار به عدم تأمین ارز مورد نیاز تقاضاهای خرد و عدم استفاده از

۱. با توجه به اینکه اولاً محصولات صادراتی واحدهای پتروشیمی از نوع مواد با ارزش‌افزوده کم است و ثانیاً تسهیل و تشویق صادرات این محصولات به تضعیف و عدم رشد صنایع پایین‌دستی پتروشیمی (که دارای اشتغال‌زایی بالایی هستند) منجر شده است، پیشنهاد می‌شود معافیت مالیات بر درآمد حاصل از صادرات این واحدها لغو گردد.

۲. شایان ذکر است با توجه به نسبت درآمدهای ارزی و ریالی واحدهای پتروشیمی مختلف، مجتمع‌های پتروشیمی با خوراک «گازی» قادر خواهند بود تمام خوراک مصرفی و مجتمع‌های پتروشیمی با خوراک «مایع»، بخشی از خوراک مصرفی‌شان را به صورت «ارزی» از وزارت نفت خریداری نمایند.

ظرفیت بخش قابل توجهی از صرافی‌ها منجر شده است.

لذا ضروری است بازار عمده‌فروشی ارز در سامانه نیما با حضور بانک مرکزی، بانک‌ها و صرافی‌های مجاز ایجاد شود و کلیه ارزهای مداخله‌ای بانک مرکزی در قالب مزایده به بانک‌ها و صرافی‌ها با توجه به نوع ارز (اسکناس و حواله)، واحد پولی (دلار، یورو و...) و کشور مبدأ فروخته شود.

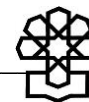
۳. ایجاد بازار ارز در بورس به‌عنوان مکمل سامانه نیما

همان‌طور که گفته شد برای برآورده کردن تقاضای پوشش ریسک نوسانات نرخ ارز و کاهش ارزش ریال، ایجاد بازار رقیب بازار معاملات کاغذی، ایجاد بستر مداخلات قاعده‌مند در بازار ارز برای بانک مرکزی و برای ایجاد شاخص نرخ لحظه‌ای نرخ ارز (دماسنج ارزی) نیازمند بورس ارز هستیم. لذا پیشنهاد می‌شود در اسرع وقت سازمان بورس ابزارهای مالی مناسب در حوزه‌های معاملات نقد (گواهی سپرده ارزی)، مشتقات ارزی (سلف، آتی، اختیار معامله و...) و صندوق‌های سرمایه‌گذاری در ابزارهای مالی ارزی طراحی و عملیاتی کند و بانک مرکزی یا کارگزاران آن (شرکت‌های تأمین سرمایه بانک‌ها و...) به‌صورت فعالی در این بازار ایفای نقش کنند.

علاوه بر ابزارهای مالی فوق امکان طراحی ابزارهایی با هدف کاهش تقاضای تبدیل دارایی روی دلار و نیز تأمین مالی بخش واقعی در بازار سرمایه وجود دارد که اهم آنها عبارتند از: صکوک ارزی، صندوق پروژه ارزی، اوراق سلف کالاهای صادراتی مانند نفت و فرآورده‌های نفتی، محصولات پتروشیمی، مس، فولاد، آلومینیم و... در واقع می‌توان گفت برای مدیریت بازار ارز همزمان به دو بازار نیازمندیم که از هریک از آنها اهداف مشخصی را دنبال خواهیم کرد. در جدول زیر این اهداف و ابزارهای مرتبط نشان داده شده است:

جدول ۴. نمایی از بازارهای مکمل بورس و سامانه نیما

بازار دوم	بورس ارز					عنوان
	ارزی (سامانه نیما)	صکوک / صندوق پروژه	بازار سلف ارز و سلف کالاهای صادراتی	بازار اختیار معامله	بازار آتی	
						* ایجاد شاخص لحظه‌ای نرخ ارز
*			*	*	*	پوشش نیاز به مداخله بانک مرکزی
*						عرضه و تقاضای واقعی ارز (واردات کالا و خدمات) و پیمان‌سپاری ارزی
	*	*		*	*	تقاضای پوشش ریسک افت ارز ریال
	*	*	*	*	*	تقاضای پوشش نوسانات نرخ ارز
		*	*	*	*	تضعیف بازار غیررسمی و پوشش تقاضای سفته‌بازی

فواید راه‌اندازی بورس ارز عبارتند از:

- ایجاد زیرساخت برای مدیریت، کنترل و مداخله بانک مرکزی
- مداخله با استفاده از ریال و کاهش نیاز به ارز مداخله‌ای و از بین رفتن ذخایر ارزی کشور
- مداخله با اثر اهرمی (در بازار آتی)
- تضعیف بازار غیررسمی و کانالیزه کردن معاملات سفته‌بازانه
- کاهش تقاضای نگهداری اسکناس با هدف افزایش قیمت در آینده
- عرضه اسکناس‌های نگهداری شده توسط اشخاص و تبدیل به اوراق سپرده ارزی به دلیل امنیت بالاتر، نقدشوندگی بیشتر، امکان توثیق و استفاده اهرمی
- امکان پوشش ریسک ناشی از افزایش نرخ ارز برای فعالین اقتصادی و کاهش تقاضای فعلی ارز برای معاملات آینده

۴. مدیریت بازار اسکناس ارزی صرفاً از طریق بازار گواهی سپرده ارزی بورس و عدم فروش

اسکناس با نرخ ترجیحی برای هیچ‌یک از مصارف (مسافری و...)

همان‌طور که گفته شد با حذف ارز ترجیحی، هیچ ضرورتی برای تأمین اسکناس ارز برای مصارف مسافرتی و... وجود ندارد و کلیه متقاضیان اسکناس ارز باید شخصاً یا با وابسته کارگزاری‌ها و صرافی‌ها به خرید گواهی سپرده ارزی در بورس و دریافت اسکناس ارز اقدام نمایند. گواهی سپرده ارزی، ماهیتی مانند گواهی سپرده سکه طلا خواهد داشت و دارندگان سپرده‌های ارزی در بانک‌ها و نیز دارندگان اسکناس ارزی با افتتاح سپرده در بانک‌ها می‌توانند گواهی سپرده ارزی قالب معامله در بورس دریافت نمایند. همان‌طور که در گزارشی به شماره مسلسل ۱۵۸۶۶ گفته شد بانک مرکزی می‌تواند جهت جذابیت این ابزارها، به افرادی که اسکناس ارزی خود را به گواهی سپرده تبدیل می‌کنند جایزه فروش اسکناس ارز (به صورت تصاعدی) پرداخت نماید. از طرف دیگر در صورتی که در مقطع تحویل فیزیکی فرد اصرار به دریافت اسکناس ارز به جای تسویه ریالی با نرخ بازار داشته باشد، از وی عوارض فروش اسکناس (به صورت تصاعدی) دریافت نماید. همچنین بانک مرکزی رأساً^۱ یا از طریق برقراری مزایده در بازار عمده‌فروشی ارز می‌تواند، کسری عرضه در این بازار را تأمین و نرخ اسکناس ارزی را مدیریت نماید. در صورت ضرورت حاکمیت می‌تواند از متقاضیان اسکناس ارزی مانند سفرهای درمانی، سفرهای آموزشی و ارز دانشجویی و سفرهای زیارتی (مانند گردهمایی اربعین) از طرق غیرمالی تسهیلاتی را ارائه کند و یا از محل افزایش درآمد دولت به آنها یارانه ریالی پرداخت نماید.

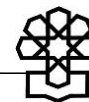
۱. بانک مرکزی از این طریق بدون استفاده از ذخایر اسکناس ارزی خود می‌تواند به مدیریت بازار اقدام نماید.

جمع‌بندی

در این گزارش ضمن ارزیابی نقاط قوت و ضعف تصمیمات اخیر ارزی دولت، پیشنهادهایی برای ساماندهی بازار ارز و تخصیص بهینه منابع ارائه شد. در جدول زیر ضمن جمع‌بندی پیشنهادهای، دستگاه متولی و زمانبندی اجرای کار نیز مشخص شده است:

جدول ۵. مهمترین اقدامات پیشنهادی برای ساماندهی بازار ارز

ردیف	اقدام	دستگاه مسئول	زمانبندی
۱	در ارتباط با نرخ ترجیحی: • اولویت اول: حذف ارز ترجیحی و تأمین ارز برای کلیه واردات در بازار توافقی • اولویت دوم: اختصاص ارز ترجیحی صرفاً به محصولات نهایی غذایی و دارویی حداکثر به میزان ۷ میلیارد دلار در سال در صورت وجود سازوکار اطمینان برای کاهش قیمت مصرف‌کننده • اولویت سوم: اختصاص ارز ترجیحی صرفاً به محصولات نهایی و نهادهای تولید غذایی و دارویی حداکثر به میزان ۱۰ میلیارد دلار در سال در صورت وجود سازوکار اطمینان برای کاهش قیمت مصرف‌کننده	بانک مرکزی وزارت صمت، جهاد و بهداشت	فوری
۲	فروش کل ارز حاصل از صادرات غیرنفتی و مازاد ارز دولتی در بازار دوم ارز به قیمت توافقی	بانک مرکزی وزارت صمت	فوری
۳	توزیع درآمد حاصل از فروش درآمد نفتی به قیمت بازار دوم ارزی براساس مواد (۷) و (۸) قانون هدفمندکردن یارانه یا از طرق دیگر با هدف حمایت از معیشت خانوارها و تسهیلات سرمایه در گردش واحدهای تولیدی	سازمان برنامه و بودجه، سازمان هدفمندی یارانه‌ها، وزارت رفاه	فوری
۴	اهتمام جدی به بازگشت ارز حاصل از صادرات به‌صورت کامل و در اسرع وقت	بانک مرکزی وزارت صمت	فوری
۵	محاسبه قیمت فروش محصولات صنایع صادراتی در داخل کشور در بورس یا بازارهای دیگر با ارز توافقی و حذف قیمتگذاری در زنجیره ارزش آنها	وزارت صمت، سازمان بورس و اوراق بهادار	فوری
۶	الغای مصوبه دولت برای تسعیر قیمت خوراک تحویلی به پتروشیمی‌ها با نرخ ۳۸۰۰ تومان و تسویه ارزی ارزش خوراک و سایر نهادهای ورودی به صنایع صادراتی اعم از پتروشیمی‌ها یا محاسبه ارزش براساس نرخ ارز توافقی	وزارت نفت، نیرو، بانک مرکزی	فوری
۷	مجاز شدن معاملات بین صرافی‌ها در سامانه نیما و فراهم شدن بستر بازار عمده‌فروشی ارز با حضور بانک مرکزی، بانک‌ها و صرافی‌های مجاز در این سامانه	بانک مرکزی	فوری
۸	راه‌اندازی بازار ارز در بورس به‌عنوان مکمل سامانه نیما در قالب معاملات نقد (گواهی سپرده ارزی)، مشتقات ارزی (سلف، آتی، اختیار معامله و...) و صندوق‌های سرمایه‌گذاری در ابزارهای مالی ارزی در بازار سرمایه با حضور فعال بانک مرکزی برای رسیدن به سایر اهدافی که سامانه نیما آنها را کفایت نمی‌کند.	بانک مرکزی، سازمان بورس و اوراق بهادار	فوری

زمانبندی	دستگاه مسئول	اقدام	ردیف
فوری	سازمان بورس	طراحی و اجرای ابزارهای مالی با هدف کاهش تقاضای تبدیل دارایی روی دلار و نیز تأمین مالی بخش واقعی در بازار سرمایه، مانند صکوک ارزی، صندوق پروژه ارزی، اوراق سلف کالاهای صادراتی مانند نفت و فرآورده‌های نفتی، محصولات پتروشیمی، مس، فولاد، آلومینیم و...	۹
فوری	بانک مرکزی سازمان بورس	مدیریت بازار اسکناس ارزی صرفاً از طریق بازار گواهی سپرده ارزی در بورس و عدم فروش اسکناس با نرخ ترجیحی برای هیچ‌یک از مصارف (مسافری، درمانی، آموزشی و...)	۱۰

